

Warszawa, 15 listopada 2024 r.

**Opinia organizacji pozarządowych w sprawie projektów
ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich
i ustawy wprowadzającej ustawę o związkach partnerskich**

1. Przedmiotem niniejszej opinii są projekt ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich (nr wykazu UD87, dalej: "projekt ustawy") i projekt ustawy wprowadzającej ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich (nr wykazu UD88, dalej: "projekt ustawy wprowadzającej") wpisanych do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów, zamieszczonych w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny dnia 18 października 2024 r. i skierowanych tego samego dnia do konsultacji publicznych (łącznie dalej: "projekty ustaw").
2. Zgodnie ze Statutami Stowarzyszenia Miłość Nie Wyklucza, Kampanii Przeciw Homofobii, Stowarzyszenia Lambda Warszawa i Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego (dalej: "organizacje") ich celem jest m.in. działalność na rzecz prawnej i rzeczywistej równości ludzi bez względu na ich orientację psychoseksualną i tożsamość płciową, upowszechnianie oraz ochrona wolności, praw człowieka i swobód obywatelskich, w tym w szczególności przeciwdziałanie dyskryminacji z jakichkolwiek powodów, a także działania wspomagające rozwój demokracji i społeczeństwa obywatelskiego. Powyższe cele realizowane są m.in. poprzez tworzenie i wspieranie projektów aktów prawnych oraz udział w procesie legislacyjnym.
3. W świetle powyższego, organizacje przedstawiają niniejszą opinię do projektów ustaw, w ramach trwających konsultacji publicznych, odnosząc się w niej przede wszystkim, chociaż niewyłącznie, do propozycji, które mogą wpłynąć na sytuację prawną rodzin tworzonych przez osoby tej samej płci, lub przez osoby tej samej płci i ich dzieci, lub dzieci wspólnie przez nie wychowywane (dalej: „tęczowe rodziny”).

4. Z uwagi na obszerność projektów, w szczególności projektu ustawy wprowadzającej oraz zaledwie kilkutygodniowy termin na przesłanie konsultacji niniejsza opinia odnosi się jedynie do niektórych zagadnień zawartych w projektach ustaw.

I. Uwagi ogólne

Potrzeba równości małżeńskiej

5. Projektodawcy wskazują w uzasadnieniu projektu ustawy, że: „ma [on] na celu wprowadzenie do polskiego porządku prawnego nowej instytucji rejestrowanego związku partnerskiego. Rejestrowany związek partnerski oparty będzie na zasadach równości i niedyskryminacji, zapewniając wszystkim osobom, niezależnie od płci, możliwość realizacji ich potrzeb i pragnień życiowych. Zapewnienie możliwości zawarcia rejestrowanego związku partnerskiego przez osoby tej samej i różnej płci będzie chronić te osoby przed wykluczeniem, a także zapewni możliwość jasnego określenia wzajemnych praw i obowiązków. Projekt jest więc odpowiedzią na potrzeby społeczne par tej samej płci, które nie mają dostępu do instytucji małżeństwa, ale także par różnej płci żyjących w związkach nieformalnych, które z różnych przyczyn nie mogą lub nie chcą zawrzeć małżeństwa”.

6. **W naszej ocenie, jedynie umożliwienie parom osób tej samej płci zawierania małżeństwa na tych samych zasadach jak pary tworzone przez osoby różnej płci wypełni obowiązki konstytucyjne państwa, tj. zakaz wszelkiej dyskryminacji (artykuł 32) odczytany łącznie z nakazem prawnej ochrony wolności człowieka (artykuł 30), a także życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (artykuł 47).**

7. Jednocześnie art. 18 Konstytucji, zgodnie z którym „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina i macierzyństwo znajdują się pod ochroną Państwa”, nie stoi w ocenie organizacji na przeszkodzie wprowadzenia równości małżeńskiej. W toku dyskusji Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego nad tym przepisem K. Działocha wyraził pogląd, że: „treść normatywna ust. 2 sprowadza się do tego, że państwo otacza ochroną małżeństwa jako związek kobiety i mężczyzny. Tak rozumiane małżeństwo znajduje się pod ochroną państwa. Jednakże dogmatyczna wykładnia ust. 2 nie wyklucza innego małżeństwa. Jeżeli małżeństwo rozumieć przede wszystkim

jako kontrakt cywilny między dwiema osobami – kobietą i mężczyzną, to jednak inne małżeństwo nie jest wykluczone”.

8. Przepis ten deklaruje ochronę rodziny i rodzicielstwa. Pozwala zatem stwierdzić, że na Polsce ciąży obowiązek zagwarantowania ochrony wszystkich rodzin, w tym tęczy, a brak gwarancji prawnych dla dzieci wychowywanych przez rodziców tej samej płci stanowi niekonstytucyjny akt dyskryminacji.

9. Projekt ustawy zakłada zatem minimalną ochronę osobom pozostającym w niesformalizowanych związkach partnerskich, które np. ze względu na swoją orientację seksualną pozbawione są możliwości zawarcia małżeństwa.

Orzecznictwo Trybunału Strasburskiego

10. Europejska Konwencja Praw Człowieka (dalej: „Konwencja”, „EKPC”) nie nakazuje wprowadzić państwom instytucjonalizacji małżeństw jednopłciowych, jednak brak jakiegokolwiek formy instytucjonalizacji homoseksualnych związków partnerskich stanowi naruszenie pozytywnych obowiązków państwa wynikających z 8 EKPC.

11. W sprawie *Schalk i Kopf v. Austria* Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: „ETPC”, „Trybunał Strasburski”) po raz pierwszy uznał, że partnerzy w związkach tej samej płci korzystają z przewidzianego w art. 8 EKPC prawa do poszanowania życia rodzinnego. Trybunał podkreślił, że osoby tej samej płci są tak samo zdolne do stworzenia trwałego związku jak osoby różnej płci, a zatem znajdują się w podobnej do nich sytuacji co do potrzeby prawnego uznania (ang. *legal recognition*) wzajemnych relacji.

12. W sprawie *Oliari i inni v. Republika Włoska* ETPC orzekł, że brak instytucjonalizacji związków partnerskich stanowił naruszenie wynikające z art. 8 Konwencji obowiązku zapewnienia partnerom tej samej płci pozostającym w trwałych związkach określonych ram prawnych (ang. *a specific legal framework*), takich jak zarejestrowany związek partnerski, pozwalających na uznanie i odpowiednią ochronę prawną ich relacji. W wyniku tego orzeczenia we Włoszech zinstytucjonalizowano związki partnerskie.

13. Natomiast w wyrokach w sprawie *Przybyszewska i inni v. Polska* oraz w sprawie *Formela i inni v. Polska* Trybunał orzekł naruszenie przez Polskę art. 8 Konwencji poprzez niewywiązanie się z pozytywnego obowiązku zapewnienia

szczególnych ram prawnych przewidujących uznanie i ochronę związków osób tej samej płci. Skutkuje to niemożnością prawnego uregulowania podstawowych aspektów życia przez osoby tworzące związki jedнопłciowe, a tym samym naruszenie ich prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Trybunał uznał, że państwo polskie nie wywiązało się ze swojego obowiązku do zapewnienia skarżącym konkretnych ram prawnych umożliwiających uznanie i ochronę ich związków pomiędzy osobami tej samej płci. W sposób nieuzasadniony różnicuje to sytuację prawną osób pozostających w trwałym związku jedнопłciowym w stosunku do osób pozostających w związku różnej płci, dla których możliwość zawarcia małżeństwa i skorzystania ze związanych z nim uprawnień pozostaje otwarta. W ocenie ETPC nieuzasadnione zróżnicowanie sytuacji prawnej par tej samej płci w stosunku do par różnej płci skutkuje ich dyskryminacją pośrednią ze względu na orientację seksualną.

14. W orzeczeniach dotyczących Polski Trybunał Strasburski utrzymał dotychczasową linię orzeczniczą wyrażoną w sprawach *Fedotova i inni v. Rosja*, *Buhuceanu i inni v. Rumunia* oraz *Koilova i Babulkova v. Bułgaria*, a także *Oliari i inni v. Republika Włoska* zgodnie, z którą skarżące pary mają prawo domagać się prawnego zabezpieczenia ich związków od swoich państw.

15. Zgodnie z art. 46 ust. 1 Konwencji w zw. z art. 9 Konstytucji RP na Polsce ciąży zobowiązanie do wykonywania ostatecznych wyroków Trybunału Strasburskiego. Uwzględniając ugruntowane orzecznictwo ETPC oraz europejski konsensus państwa członkowskie Rady Europy są zobowiązane zapewnić parom tej samej płci możliwość legalizacji ich związków. **Jeśli państwo nie decyduje się na otwarcie instytucji małżeństwa dla par jedнопłciowych, musi wprowadzić alternatywną instytucję związków partnerskich.**

16. Wprowadzenie zatem instytucji rejestrowanych związków partnerskich stanowi minimum ochrony dla par osób tej samej płci stanowi pozytywny obowiązek państwa wynikający z art. 8 Konwencji.

Brak zabezpieczenia prawnego dzieci

17. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy: „Ustawa nie przewiduje możliwości ani adopcji zewnętrznej, ani możliwości przysposobienia dziecka/dzieci partnera/partnerki”. Autorzy projektu ustawy podkreślili, że: „Nie jest też możliwa wspólna adopcja zewnętrzna dzieci przez osoby będące w rejestrowanym związku partnerskim, ani nie jest też możliwe przysposobienie

wewnętrzne dziecka osoby w związku partnerskim. W rejestrowanych związkach partnerskich nie ma też, jak w małżeństwie, domniemania rodzicielstwa - jeśli dziecko urodzi się w trakcie trwania związku partnerskiego, ojciec musi je uznać w urzędzie stanu cywilnego. Partner/partnerka rodzica nie ma prawa wykonywania władzy rodzicielskiej - może jedynie podejmować decyzje dotyczące życia codziennego dziecka”.

18. W odniesieniu do kwestii rodzicielstwa osób tej samej płci, orzecznictwo międzynarodowe konsekwentnie stoi na stanowisku, że niezależnie od przyjętych w danym państwie regulacji, we wszystkich sprawach dotyczących dzieci priorytetem powinna być zasada dobra dziecka. Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka w razie separacji lub rozwodu czy innych sytuacji, przy podejmowaniu decyzji dotyczących władzy rodzicielskiej lub opieki nad dzieckiem, a zwłaszcza pieczy i ochrony, zapewnienia edukacji, utrzymania osobistych kontaktów z dzieckiem, miejsca zamieszkania, zarządzania majątkiem dziecka, reprezentacji prawnej, najważniejsze jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Trybunał Strasburski w sprawie *Salgueiro Da Silva Mouta v. Portugalia* podkreślił, że dokonanie rozróżnienia w oparciu o orientację seksualną danej osoby w sprawie o przyznanie opieki nad dzieckiem stanowi niedającą się zaakceptować na gruncie Konwencji dyskryminację stanowiącą naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego.

19. Powracając do artykułu 18 Konstytucji RP, podkreślić należy, że deklaruje on prawną ochronę rodziny i rodzicielstwa. Rodzina nie została zdefiniowana prawnie jako relacja oparta na małżeństwie, a rodzicielstwo nie ogranicza się jedynie do sytuacji dzieci wychowywanych przez pary różnopłciowe. Umożliwia to zatem stwierdzenie, że Konstytucja RP wprowadza obowiązek prawnego zagwarantowania ochronnych każdej rodziny, w tym tęczącej. Projekt nie zawiera jednak przepisów, które taką ochronę by zapewniały, pozostawiając dzieci osób nieheteronormatywnych w próżni prawnej.

20. Autorzy projektu ustawy zaproponowali jednak wprowadzenie instytucji tzw. „małej pieczy”. W uzasadnieniu projektu wskazano, że: „Osoba w rejestrowanym związku partnerskim jest jednak uprawniona do uczestniczenia w sprawowaniu bieżącej pieczy nad wspólnie z nim zamieszkującym dzieckiem pozostającym pod władzą rodzicielską drugiej z osób w związku partnerskim i jego wychowaniu, chyba że sprzeciwi się temu którekolwiek z rodziców wykonujących władzę rodzicielską nad tym dzieckiem. Ustawa podkreśla, że uprawnienie to wiąże się z obowiązkiem kierowania się dobrem dziecka oraz poszanowaniem jego godności i praw. Zapis ten wynika przede wszystkim z

tego, że ustawa powinna uwzględniać rosnącą liczbę rodzin zrekonstruowanych, w tym społeczny fakt sprawowania faktycznej pieczy nad dzieckiem przez osoby, które nie są jego rodzicami w świetle prawa ani nie przysługują im prawa i obowiązki rodzicielskie. Osoba w związku partnerskim, która uczestniczy w sprawowaniu pieczy nad małoletnim dzieckiem drugiej osoby w związku partnerskim, powinna mieć prawo do podejmowania decyzji w codziennych, bieżących sprawach dziecka”.

21. Podkreślenia wymaga, że to, iż polskie przepisy nie przewidują rodzicielstwa par jedнопłciowych nie oznacza, że takie rodzicielstwo nie występuje w realiach naszego społeczeństwa. Zaproponowana zatem możliwość uczestniczenia w sprawowaniu pieczy nad małoletnim dzieckiem partnera lub partnerki nie stanowi wystarczającej ochrony dla dzieci wychowujących się w tęczowych rodzinach.

22. W memorandum wyjaśniającym rezolucji nr 2239 (2018) wydanej przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy wskazano, że „orientacja seksualna rodzica nie ma wpływu na jego zdolność do wychowania i utrzymania dziecka”.

23. W sprawie *X v. Polska* Trybunał Strasburski stwierdził naruszenie art. 14 i 8 Konwencji, gdyż prawa skarżącej jako matki zostały naruszone z uwagi na jej orientację seksualną. Jak słusznie zauważa K. Grabowska-Biernat: „wyrok Trybunału wyraźnie stanowi, iż orientacja seksualna rodzica nie może stanowić przedmiotu rozważania w zakresie możliwości sprawowania władzy rodzicielskiej przed sądem opiekuńczym. Podstawą rozstrzygnięcia sądu mogą być wyłącznie kompetencje wychowawcze rodzica oraz jakość zapewnianych dziecku opieki i wychowania. Mimo że Trybunał nie uznał wprost, iż orientacja seksualna rodzica sama w sobie nie wpływa na jego zdolności rodzicielskie, to niniejsze orzeczenie wprost wskazuje, że Trybunał kolejny raz staje w obronie praw rodziców homoseksualnych na podstawie ustalenia najlepszego interesu dziecka”.

24. Dzieci osób pozostających w związkach jedнопłciowych powinny mieć zapewnione poczucie bezpieczeństwa oraz pełną ochronę prawną, mają one bowiem takie same potrzeby jak dzieci par heteronormatywnych. Projekty ustaw jednakże takiego zabezpieczenia nie wprowadzają.

Dane statystyczne – poparcie dla związków partnerskich

25. Poparcie dla rejestrowanych związków partnerskich par osób tej samej lub różnej płci w Polsce utrzymuje się na wysokim poziomie, o czym świadczy szereg badań opinii publicznej. Opierając się na niektórych z nich, przeprowadzonych w tym roku, ok. 60% ankietowanych oczekuje wprowadzenia instytucji związków partnerskich w Polsce. Zgodnie z marcowym sondażem IPSOS dla OKO.press i TOK FM, co druga osoba ankietowana oczekuje od Sejmu przyjęcia ustawy o związkach partnerskich, a dla ponad co piątej, jest to sprawa priorytetowa. Z kolei w kwietniowym sondażu United Surveys dla RMF FM i Dziennika Gazety Prawnej, poparcie dla wprowadzenia związków partnerskich wyniosło aż 66%. Warto również przywołać lipcowe badanie CBOS, w którym w tym roku, po raz pierwszy w historii badania, czyli od 2011 roku, ponad połowa ankietowanych (52%) aprobuje związki partnerskie dla par osób tej samej płci (poparcie dla różnopłciowych związków partnerskich: 90%). Widoczny jest również istotny spadek odsetka osób zdecydowanie przeciwnych związkom partnerskim par osób tej samej płci – w 2011 roku wyniósł on 45% ankietowanych, a w tym roku jedynie 28%. Przekraczając połowę społeczeństwa poparcie dla związków partnerskich potwierdza także czerwcowe badanie dla Rzeczypospolitej i październikowe badanie United Surveys dla Dziennika Gazety Prawnej i RMF FM. Zgodnie z pierwszym z nich, 62,5% osób oczekuje wprowadzenia związków partnerskich, w przypadku drugiego – ten odsetek wynosi 54,3%, z czego co trzecia osoba ankietowana (33,8%) na pytanie, czy umożliwienie zawierania związków partnerskich w Polsce byłoby dobrym pomysłem odpowiedziała „zdecydowanie tak”. Wspomniane dwa sondaże pokazują jeszcze jedno: poparcie dla związków partnerskich wśród elektoratu koalicji rządzącej jest jeszcze wyższe niż w ogóle społeczeństwa (w październikowym badaniu wyniósł on aż 94,1%). Z przytoczonych powyżej sondaży badających poparcie dla związków partnerskich jasno wynika społeczna aprobata dla wprowadzenia tej instytucji prawnej.

26. Znaczący odsetek osób w Polsce, popiera nie tylko wprowadzenie związków partnerskich dostępnych dla wszystkich par, ale także równość małżeńską. Jak wynika z cytowanego już kwietniowego sondażu United Surveys dla RMF FM i Dziennika Gazety Prawnej, za równością małżeńską opowiada się co druga ankietowana osoba. Trochę niższy, ale wciąż znaczący odsetek osób popierających równość małżeńską potwierdza także czerwcowe badanie IPSOS Pride, według którego za równością małżeńską jest 39% ankietowanych, a poparcie dla formalizacji związków osób tej samej płci wzrosło w stosunku do poprzedniej edycji badania w 2021 roku.

27. Poparciem cieszą się także rozwiązania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa dla dzieci wychowujących się w związkach partnerskich. Jak wynika z kwietniowego sondażu Ipsos dla OKO.press i TOK FM, we współpracy z Miłość Nie Wyklucza i Kampanią Przeciw Homofobii, 69% osób ankietowanych opowiada się za bezpieczeństwem dzieci wychowujących się w związkach partnerskich, niezależnie od płci rodziców. Ponad połowa osób głosujących na każdą z partii na pytanie: *Pary osób tej samej płci czasem wychowują wspólnie dzieci. Obecnie prawo uznaje tylko rodzica biologicznego. Czy Pana/Pani zdaniem partner lub partnerka rodzica biologicznego powinni mieć prawną gwarancję przysposobienia dziecka, żeby zabezpieczyć jego sytuację np. na wypadek śmierci rodzica biologicznego?* odpowiedziała „zdecydowanie tak” lub „raczej tak”. Rosnące poparcie dla adopcji dzieci przez pary jedno płciowe ilustruje również sondaż Ipsos Pride, opublikowany w czerwcu tego roku. 41% osób ankietowanych w Polsce chce, żeby pary jedno płciowe mogły adoptować dzieci tak samo jak pary różno płciowe, co stanowi wzrost o 8% w porównaniu z 2021 rokiem.

28. Przytoczone wyżej wyniki badań opinii publicznej jasno pokazują, że polskie społeczeństwo staje się coraz bardziej wspierające i akceptujące, oczekując od sprawujących władzę podjęcia kroków zabezpieczających sytuację prawną zarówno par osób tej samej płci, jak również wychowywanych przez nie dzieci.

29. Wejście w życie ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich może w pewien sposób przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa wielu tysięcy rodzin. Jak wynika z Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny, liczba par żyjących w nieformalnych związkach, rośnie. W ciągu 10 lat wzrosła o ponad 74% z 316,5 tys. w 2011 roku do 552,8 tys. w 2021 roku, o przynajmniej 67% wzrosła również liczba związków nieformalnych, w których wychowywane są dzieci – z 171,3 tys. w 2011 roku, do 288,9 tys. w 2021 roku. Jak wynika z publikacji Stowarzyszenia Kampania Przeciw Homofobii i Stowarzyszenia Lambda Warszawa, „Sytuacja społeczna osób LGBT+ w Polsce. Raport za lata 2019-2020”, w Polsce przez pary osób tej samej płci wychowywanych jest ok. 50 tys. dzieci, a 8,7% osób badanych planuje w przyszłości zostać rodzicem. Nie ulega zatem wątpliwości, że potrzebna jest ustawa gwarantująca bezpieczeństwo rodzinom, których liczba z roku na rok staje się coraz większa.

II. Uwagi do projektu ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich

Zmiana “drugiej osoby w związku partnerskim” na “osobę, z którą pozostaje/pozostawał w związku partnerskim”

30. Postulujemy zmianę projektowanej konstrukcji “druga osoba w związku partnerskim” na “osobę, z którą pozostaje/pozostawał w związku partnerskim” w każdym przepisie ustaw, gdzie to sformułowanie się pojawia. Zaproponowane sformułowania wydają się być bardziej naturalne dla osób używających języka polskiego i nie zmieniają znaczenia przepisów. Warto zwrócić uwagę także, że w uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że ze względu na elastyczniejszą w porównaniu do małżeństwa konstrukcję związku partnerskiego, właściwym sformułowaniem opisującym relacje między osobami będzie “pozostawanie w związku”. Dlatego też postulujemy wprowadzenie powyższej zmiany.

Sposób zawarcia, możliwość przysięgi ze świadkami - art. 2 projektu ustawy i art. 182 projektu ustawy wprowadzającej

31. Projekt ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich przewiduje ich zawarcie poprzez złożenie zgodnych oświadczeń osób o wstąpieniu w związek partnerski. Zgodnie z jego treścią, oświadczenia te powinny być złożone w odstępie nie dłuższym niż siedem dni, nie wskazując wprost, że mogą być one złożone jednocześnie (w przeciwieństwie do oświadczeń o rozwiązaniu związku partnerskiego). Z kolei projekt ustawy wprowadzającej ustawę o związkach partnerskich w części nowelizującej ustawę Prawo o aktach stanu cywilnego przewiduje możliwość złożenia oświadczeń poza Urzędem Stanu Cywilnego, jeśli miejsce zapewni wymagane warunki i nie zagraża bezpieczeństwu osób (art. 182 ustawy wprowadzającej).

32. Skonstruowanie w powyższy sposób regulacji dotyczących zawarcia związku partnerskiego nie spełnia oczekiwań. Projektowane brzmienie przepisów nie przewiduje wprost możliwości zawarcia związku partnerskiego w sposób analogiczny do zawarcia małżeństwa, tj. poprzez złożenie oświadczeń przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego w obecności dwóch świadków. Brak przewidywania ustawą dokładnej formy zawarcia związku partnerskiego trudno uznać za dopuszczenie do zorganizowania ceremonii przypominającej zawarcie małżeństwa. Spodziewamy się, że w praktyce z uwagi chociażby na konstytucyjną zasadę działania organów władzy publicznej na podstawie i w granicach prawa, urzędy bez konkretnego przepisu nie będą decydować się na zorganizowanie zawarcia związku partnerskiego w formie bardziej uroczystej i w obecności dwóch świadków.

33. Za wprowadzeniem ustawą przynajmniej możliwości zawarcia związku partnerskiego poprzez złożenie oświadczeń przed Kierownikiem USC w obecności dwóch świadków przemawia także istota związku partnerskiego. Należy traktować go raczej jak instytucję prawa rodzinnego, chociażby z uwagi na zmianę stanu cywilnego osób i kreowanie, w momencie zawarcia, szeregu praw i obowiązków osób partnerskich. Dlatego też, jego przewidziana ustawą forma zawarcia powinna być analogiczna jak w przypadku zawarcia małżeństwa. Związki partnerskie, zarówno w formie projektowanej, jak i jeśli zostaną uwzględnione poprawki organizacji, będą różnić się od małżeństwa, jednakże mimo tych różnic powinna być przewidziana analogiczna forma ich zawarcia.

34. Nie mamy wątpliwości, że formalizacja związku dwóch osób poprzez zawarcie związku partnerskiego to także nierzadko, doniosły moment w ich życiu, będący deklaracją chęci spędzenia wspólnie najbliższych lat i stworzenia rodziny. Całkowicie zrozumiałą potrzebą, manifestowaną przez wiele osób, jest zaznaczenie i celebrowanie przejścia – zmiany stanu cywilnego, sformalizowania związku, założenia rodziny. Na tę potrzebę powinny też odpowiadać ustawy wprowadzające nową instytucję związku partnerskiego. Brak przewidzenia przez projekt ustawy uroczystej formy złożenia oświadczenia przez osoby wstępujące w związek partnerski jest tym bardziej widoczny wobec braku równości małżeńskiej, jeszcze bardziej, w całkowicie nieuzasadniony sposób, różnicując te dwie instytucje.

Brak możliwości zawarcia związku partnerskiego przez osobę pozbawioną zdolności do czynności prawnych - art. 3 pkt 2 projektu ustawy

35. Zgodnie z art. 3 pkt 2 projektu ustawy zawrzeć związku nie mogą osoby nieposiadające zdolności do czynności prawnych. Przepis ten - choć korespondujący z art. 11 § 1 k.r.o., zgodnie z którym nie może zawrzeć małżeństwa osoba ubezwłasnowolniona całkowicie - jest niezgodny z art. 23 ust. 1 lit. a i b Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Przepis ten nakłada na Państwa-Strony Konwencji obowiązek podjęcia efektywnych i odpowiednich środków w celu likwidacji dyskryminacji osób z niepełnosprawnością we wszystkich sprawach dotyczących małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na zasadzie równości z innymi osobami, w taki sposób, aby zapewnić m.in. uznanie prawa wszystkich osób z niepełnosprawnością, które są w odpowiednim wieku, do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, na podstawie swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków. Zgodnie z oświadczeniem z dnia 25 września 2012 r. Polska złożyła zastrzeżenie do art. 23 ust. 1 lit. a Konwencji, w którym

zastzegła sobie prawo do niestosowania przytoczonej normy do czasu zmiany przepisów prawa polskiego. Aktualnie obowiązujące przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w przypadku osób ubezwłasnowolnionych całkowicie nie różnicują ich sytuacji w zależności od ich zdolności poznawczych i rozeznania, czy też możliwości świadomego i samodzielnego wyrażenia przez nie woli. Nie przewiduje też możliwości kwestionowania braku zdolności do zawarcia małżeństwa (poza trybem odnoszącym się do uchylenia ubezwłasnowolnienia jako takiego). Rozwiązanie takie było krytykowane przez Komitet ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych, który wyrażał zaniepokojenie zastrzeżeniem złożonym przez Polskę do Konwencji i istnieniem bezwzględnej przeszkody małżeńskiej w przypadku osób ubezwłasnowolnionych całkowicie. Mając to na uwadze, Komitet zarekomendował, by Polska: "wycofała zastrzeżenie złożone do art. 23 ust. 1 lit. a i b Konwencji i uchyliła wszelkie przepisy, które zakazują osobom z niepełnosprawnościami zawierania związków małżeńskich i zakładania rodzin. Komitet rekomenduje również, by Państwo-Strona wypracowało inkluzywne systemy wsparcia dla wspomaganie rodzin dzieci z niepełnosprawnościami i rodziców z niepełnosprawnościami, by udzielać pomocy w ich rodzicielstwie".

36. Odnosząc przytoczone powyżej rozważania na uregulowanie zawarte w przedmiotowej ustawie wskazać należy, że powodują one rozszerzenie ograniczenia możliwości formalizacji związków przez osoby ubezwłasnowolnione całkowicie. Ponadto ograniczenie to ma charakter bezwzględny i oparty jedynie na formalnej przesłance (brak zdolności do czynności prawnych), w żaden sposób nie różnicując ich sytuacji z uwagi na zdolności poznawcze. Również Europejski Trybunał Praw Człowieka krytykował przepisy ograniczające prawa osób z niepełnosprawnością jako oparte na negatywnych stereotypach i niepozwalające na zindywidualizowaną ocenę możliwości i potrzeb. Trybunał wskazał ponadto, że "traktowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną jako jednej klasy jest wątpliwą klasyfikacją, a ograniczenie ich praw musi podlegać ścisłej kontroli".

Uczestnictwo w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem a sprzeciw drugiego z rodziców - art. 22 projektu ustawy

37. W ocenie organizacji konieczne jest ujęcie w projektowanej ustawie rozwiązania na wypadek sprzeciwu któregośkolwiek z rodziców dziecka w kwestii sprawowania tzw. „małej pieczy” przez jedną z osób partnerskich, przy założeniu, że sprzeciwiający się rodzic wykonuje władzę rodzicielską. W projektowanym brzmieniu sprzeciw któregośkolwiek z rodziców w zasadzie wyłącza sprawowanie owej „małej pieczy”. Nietrudno wyobrazić sobie sytuację,

w której taki sprzeciw nie byłby wyrazem troski o dziecko, lecz na przykład wynikiem konfliktu rodziców czy też złośliwego postępowania jednego z nich. W konsekwencji sprzeciw taki godziłby w dobro dziecka wobec niemożności realizacji jego bieżących potrzeb.

38. Osoby opiniujące nie tracą z pola widzenia faktu, że art. 97 § 2 k.r.o. umożliwia rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka przez sąd opiekuńczy w sytuacji braku porozumienia między rodzicami. Zasadnym w ocenie opiniujących jest ujęcie w projektowanym przepisie odesłania do ww. przepisu k.r.o. i wskazanie, że decyzja dotycząca sprawowania tzw. małej pieczy przez osobę pozostającą w związku partnerskim z jednym z rodziców, stanowi istotną sprawę dziecka.

39. Uprzedzając w tym miejscu możliwe inne postulaty rozwiązania ww. sytuacji – na przykład poprzez ingerencję w zakres władzy rodzicielskiej sprzeciwiającego się rodzica (art. 107 k.r.o.) wskazać należy, że byłoby to niekiedy rozwiązanie nieadekwatne, zbyt daleko idące, a nadto nastroczające trudności natury procesowej (wykazanie przesłanek uzasadniających ograniczenie władzy rodzicielskiej), które nie usprawniłoby realizacji bieżących potrzeb dziecka.

40. Niezasadne w naszej ocenie byłoby również zastosowanie w takiej sytuacji art. 109 k.r.o. w zakresie, w jakim przepis ten w przypadku zagrożenia dobra dziecka przewiduje możliwość wydania przez sąd odpowiednich zarządzeń - w tym zobowiązania rodzica do określonego zachowania lub określenia, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu. Powyższe, szczególnie wobec zmieniających się w czasie potrzeb dziecka, stanowi rozwiązanie nieadekwatne i doprowadzić mogłoby do mnożenia postępowań przed sądem w miejsce jednorazowego rozstrzygnięcia o wykonywaniu „małej pieczy” przez osobę będącą w związku partnerskim z rodzicem małoletniego.

Rozwiązanie związku partnerskiego – art. 30-34 ustawy

41. W ocenie organizacji konieczne jest uszczegółowienie projektowanych przepisów dotyczących rozwiązania związku partnerskiego. O ile bowiem sytuacja zgodnego oświadczenia woli osób pozostających w związku partnerskim nie budzi większych wątpliwości, to przewidziane w projekcie ustawy rozwiązanie związku partnerskiego wskutek jednostronnego oświadczenia woli ujęte zostało, w ocenie opiniujących, w sposób

niedookreślony i z zastosowaniem niesłusznego odesłania do instytucji doręczenia komorniczego przewidzianego w k.p.c.

42. Zgodnie z projektowanym art. 30 ust. 1, do rozwiązania związku partnerskiego dochodzi w następnym:

1) osobistego złożenia przez osoby w związku partnerskim przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, jednocześnie lub w odstępie nie dłuższym niż 3 dni, zgodnych oświadczeń o rozwiązaniu związku partnerskiego;

2) osobistego złożenia przez jedną z osób w związku partnerskim oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

43. Na wstępie rozważań w przedmiocie projektowanych zasad rozwiązania związku partnerskiego wskazać należy, że uwydatniają one, w ocenie opiniujących, istotną różnicę pomiędzy istniejącą w polskim porządku prawnym instytucją małżeństwa a projektowaną instytucją związku partnerskiego. Osoby pozostające w związku partnerskim nie korzystają z ochrony w takim zakresie, jaki przewidziany został dla instytucji małżeństwa, chociażby w wypadku wystąpienia przez jednego z małżonków o orzeczenie rozwodu. Powyższe, w ocenie opiniujących, godzi w wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP zasadę równości obywateli wobec prawa.

44. Należy bowiem zauważyć, że zgodnie z art. 18 Konstytucji RP małżeństwo, obok rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa, znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Zakres tej ochrony nie został wprowadzić wprost określony w Konstytucji, jednak można wywodzić ją m.in. z obowiązujących przepisów k.r.o. Rozwiązanie małżeństwa w polskim porządku prawnym nastąpić może poprzez orzeczenie rozwodu przez właściwy rzeczowo i miejscowo sąd. Emanacją prawnej ochrony małżeństwa jest chociażby art. 56 k.r.o., zgodnie z którym sąd może rozwiązać małżeństwo poprzez orzeczenie rozwodu tylko jeżeli pomiędzy małżonkami nastąpił trwały i zupełny rozkład pożycia. Jednakże rozwód nie jest dopuszczalny, nawet pomimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków, jeżeli wskutek rozwodu miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest również możliwy, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, drugi zaś nie wyraża zgody.

45. Ochrony takiej nie przewiduje projektowana ustawa o związkach partnerskich. Oświadczenie o rozwiązaniu ww. związku zgodnie z projektowanymi przepisami nie podlega wprost kontroli sądowej. Rozwiązanie związku partnerskiego w praktyce uzależnione byłoby jedynie od woli jednej z osób partnerskich i – o czym będzie jeszcze mowa poniżej – skutecznego doręczenia takiego oświadczenia, niezależnie od sytuacji drugiej z osób w związku partnerskim czy dobra wspólnie wychowywanych dzieci. Można w takich sytuacjach rozważać zasadność powołania się przez osobę, której złożono (skutecznie doręczono) oświadczenie o rozwiązaniu związku, na art. 5 k.c. i dochodzenia ustalenia przez sąd bezskuteczności rozwiązania związku partnerskiego w drodze powództwa z art. 189 k.p.c., jednak zasada określoności prawa winna skłonić projektujących do precyzyjnego określenia kwestii możliwości rozwiązania związku partnerskiego w przypadku choćby sprzeczności z dobrem wspólnie wychowywanych dzieci czy też sprzeczności oświadczenia partnera z zasadami współżycia społecznego.

46. Wątpliwość co do należytej ochrony praw osób zawierających związki partnerskie budzi także ujęte w art. 33 ust. 2 projektowanej ustawy, uprawnienie do zamiany świadczeń na rzecz drugiego z partnerów na świadczenie jednorazowe, w szczególności w postaci zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej lub przeniesienia prawa. Ustęp 1. projektowanego przepisu kształtuje uprawnienie do żądania *dostarczania środków utrzymania* osobie, która pozostawała w związku partnerskim, a po ustaniu tego związku znajduje się w niedostatku. Przesłanka powstania ww. uprawnienia oraz zasady ustalania jego zakresu pozwalają na przyjęcie, że powstały obowiązek stanowi *de facto* obowiązek alimentacyjny - szczególnie wobec odesłania w projektowanym art. 33 ust. 4 do przepisów k.r.o. regulujących kwestie roszczeń alimentacyjnych.

47. W świetle obowiązujących przepisów k.r.o. oraz ugruntowanego orzecznictwa sądów krajowych, możliwość zamiany świadczeń alimentacyjnych na darowiznę sumy pieniężnej lub przeniesienie prawa budzi wątpliwości co do legalności, zaś umowy tego typu co do zasady uznawane są przez sądy powszechne za nieważne i niewywołujące skutków prawnych, a to wobec braku w obowiązujących przepisach możliwości zrzeczenia się świadczeń alimentacyjnych na przyszłość. Część środowiska prawniczego postuluje umożliwienie jednorazowej spłaty należności alimentacyjnych na przyszłość poprzez ujęcie ww. uprawnienia w k.r.o. Trzeba jednak mieć na względzie, że zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych (w danym czasie) potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Fakt, że określone świadczenie jest wystarczające w chwili ustalenia jego wysokości nie oznacza, że takim pozostanie przez cały okres, w

którym partner będzie uprawniony do otrzymywania tegoż świadczenia. Usprawiedliwione potrzeby z upływem czasu mogą ulec zmianie wraz ze zmianą sytuacji życiowej uprawnionego, do której dojść może nawet w relatywnie krótkim okresie, jakim jest jeden rok od dnia ustania związku partnerskiego. Ponownie działając niejako za autorki i autorów projektu można domniemywać, że przyjęli oni, iż w razie takiej zmiany usprawiedliwionych potrzeb zastosowanie miałby art. 138 k.r.o., zgodnie z którym w razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego. W projekcie ustawy znajduje się bowiem odesłanie do przepisów art. 135-140 oraz 144(1) k.r.o. Nie można jednak tracić z pola widzenia, że w obecnym stanie prawnym umowne zrzeczenie się na przyszłość alimentów w zamian za darowiznę w orzecznictwie sądów nie wywołuje skutków prawnych.

48. Projektowane rozwiązanie stanowi zatem istotne odstępstwo od przyjętego sposobu wypełniania obowiązku alimentacyjnego pomiędzy małżonkami i skutkować może pokrzywdzeniem osób uprawnionych do świadczeń alimentacyjnych po rozwiązaniu związku partnerskiego.

Brak rozwiązań analogicznych do art. 24 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

49. W opinii wskazaliśmy kilkakrotnie, że osoby partnerskie również tworzą rodziny. Projektowana ustawa nie zawiera przepisów regulujących sytuację, w której osoby pozostające w związkach partnerskich nie mogłyby dojść do porozumienia w istotnych sprawach rodziny, którą tworzą. Zasadne jest zatem co najmniej ustawowe odesłanie do art. 24 k.r.o. (Małżonkowie rozstrzygają wspólnie o istotnych sprawach rodziny; w braku porozumienia każdy z nich może zwrócić się o rozstrzygnięcie do sądu) i wskazanie na zastosowanie tego przepisu w przypadku osób pozostających w regulowanym ustawą związku partnerskim.

III. Uwagi do projektu ustawy wprowadzającej ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich

50. Ze względu na obszerność projektu ustawy wprowadzającej oraz jej częściowe powiązanie z regulacjami z projektu ustawy, niektóre zagadnienia (w szczególności związane z opieką nad dziećmi czy rozwiązaniem związku partnerskiego) zostały już omówione. W poniższych fragmentach adresujemy punktowo poszczególne rozwiązania zawarte w niektórych zmienianych

ustawach. Jednocześnie na końcu omawiamy kwestie, które w naszej ocenie nie pojawiły się w ustawie, a powinny.

Art. 6 - projektowane art. 931 i nast. Kodeksu cywilnego

51. Projektowane zmiany w Kodeksie cywilnym nie regulują kwestii dziedziczenia ustawowego w przypadku, gdy śmierć spadkodawcy nastąpiła w okresie po osobistym złożeniu przez spadkodawcę - jedną z osób w związku partnerskim - oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, lecz przed jego skutecznym doręczeniem drugiej z osób lub przed upływem 30 dni od dnia, w którym dokonano doręczenia oświadczenia (wówczas, zgodnie z art. 30 projektowanej ustawy, następuje rozwiązanie związku partnerskiego). Z pewnością zdarzać się będzie, o ile rzecz jasna projektowana ustawa wejdzie w życie, że spadkodawcy umierać będą już po złożeniu oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego, lecz zanim oświadczenie to dotrze do drugiego z partnerów. Mając na uwadze, że w polskim społeczeństwie testament wciąż nie jest przeważającą podstawą dziedziczenia (dostępne dane wskazują, że jedynie 9-13% osób powyżej 45. r.ż. w Polsce sporządza testament), niejednokrotnie dziedziczenie po takich spadkodawcach odbywać się będzie na podstawie ustawy.

52. Jako istotne jawi się sprecyzowanie, czy w swoistym „okresie wypowiedzenia” umowy partnerskiej, zanim oświadczenie zostanie doręczone lub zanim upłynie ww. prawem przepisany termin, druga z osób w związku partnerskim pozostaje w gronie spadkobierców ustawowych.

53. Nie należy tracić z pola widzenia treści art. 940 k.c., który reguluje dziedziczenie ustawowe małżonków w przypadku wystąpienia z pozwem o rozwód, lecz przed orzeczeniem tegoż w drodze prawomocnego wyroku. Zgodnie z ww. normą małżonek jest wyłączony od dziedziczenia, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione. Wyłączenie małżonka od dziedziczenia następuje na mocy orzeczenia sądu. Wyłączenia może żądać każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych powołanych do dziedziczenia w zbiegu z małżonkiem, zaś termin do wytoczenia powództwa wynosi sześć miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o otwarciu spadku, nie więcej jednak niż jeden rok od otwarcia spadku.

54. Jak już wskazywano w uwagach do ustawy głównej, analiza przepisów projektowanych ustaw prowadzi do wniosku, że rozwiązanie związku

partnerskiego – przynajmniej w zakresie koniecznych przesłanek (czy w zasadzie ich braku) – jest dużo prostsze, niż rozwiązanie małżeństwa. Nie jest zatem konieczne motywowanie oświadczenia jakimikolwiek powodami, ustalanie czyjejkolwiek winy bądź odstąpienie od takich ustaleń, a także, jak się zdaje, deklaracja dotycząca dziedziczenia w omawianym okresie (taka deklaracja zresztą mogłaby rodzić wątpliwość co do dziedziczenia na podstawie ustawy).

55. W ocenie autorek opinii dziedziczenie bądź wyłączenie od dziedziczenia ustawowego partnera - adresata oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego, w powyższej sytuacji nie może być wprost wywiedzione z projektowanych przepisów. Jednocześnie, z uwagi choćby na brak swoistego odpowiednika powództwa o rozwód z winy małżonka czy stosownej wzmianki w projektowanym oświadczeniu, krąg ustawowych spadkobierców nie może być ustalany na zasadzie analogii do art. 940 k.r.o. Powyższe nie powinno być także pozostawione do samodzielnej decyzji sądów orzekających w sprawach dotyczących stwierdzenia nabycia spadku. Konieczne jest zatem dookreślenie w przepisach tego, jak kształtuje się dziedziczenie ustawowe w przypadku złożenia oświadczenia, które nie zostało doręczone drugiej z osób partnerskich lub gdy nie upłynął przewidziany w ustawie termin 30 dni.

Art. 182 - projektowany art. 91i ust. 6 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego

56. Na zdecydowaną krytykę zasługuje przerwienie na osobę pozostającą w związku partnerskim obowiązku doręczenia drugiej osobie oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego wobec nieskutecznych prób podjętych przez kierownika urzędu stanu cywilnego. Projektodawca czyni to poprzez zastosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie ustalenia adresu i doręczeń komorniczych. Poprzez odesłanie do odpowiednich przepisów k.p.c. autorzy projektu ustawy wprowadzającej nakładają na ww. osobę obowiązek zlecenia komornikowi doręczenia przesyłki drugiemu z partnerów, zaś w braku możliwości uczynienia powyższego, obciążają ww. osobę koniecznością udowodnienia adresu zamieszkania drugiego z partnerów.

57. Projektowany w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego (dalej: "p.a.s.c.") przepis stanowi, że w przypadku, gdy nie dojdzie do doręczenia drugiej osobie w związku partnerskim informacji o złożeniu oświadczenia, o którym mowa w art. 30 ust. 1 pkt 2 (rozwiązanie związku partnerskiego), pod żadnym z adresów wskazanych przez składającego oświadczenie, kierownik urzędu stanu cywilnego albo konsul informuje o tym osobę składającą oświadczenie

przesyłając jej odpis informacji i zobowiązując tę osobę do doręczenia tego odpisu informacji drugiej osobie w związku partnerskim za pośrednictwem komornika. Art. 139(1) § 2 i 3 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Odpowiednio stosuje się zatem przepisy, zgodnie z którymi powód w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia mu zobowiązania, składa do akt potwierdzenie doręczenia korespondencji pozwanemu za pośrednictwem komornika albo zwraca korespondencję wraz z dowodem (sic!) na piśmie, że pozwany zamieszkuje pod adresem wskazanym w pozwie. Co więcej, po bezskutecznym upływie terminu stosuje się przepis art. 177 § 1 pkt 6 (fakultatywne zawieszenie postępowania).

58. Już w realiach postępowania cywilnego przepisy o doręczeniach komorniczych i dowodzeniu adresu strony rodzą wątpliwości i nastręczają praktycznych trudności, choćby w kwestii dostatecznego udowodnienia adresu pozwanego. Jedynie tytułem przykładu wskazać można, że częstokroć dla sądów niewystarczające bywają w tej kwestii uzyskane przez komorników dane z rejestrów PESEL, ZUS, KAS – sądy uznają bowiem, że figurowanie strony w powyższych rejestrach (do których sięgają przecież komornicy w ramach zleconego poszukiwania) nie stanowi jeszcze dowodu, że pozwany faktycznie zamieszkuje pod wskazanym adresem. Co więcej, przepisy nakazują udowodnienie powyższego na piśmie, choć niejednokrotnie jedynym sposobem wykazania zamieszkania pozwanego w danym miejscu będą inne środki dowodowe.

59. Projektowane odesłanie do przepisów k.p.c. w kwestii ustalenia adresu zamieszkania osoby, która jest adresatem oświadczenia o rozwiązaniu związku partnerskiego, nakłada szereg sędziowskich uprawnień z k.p.c. na kierowników Urzędów Stanu Cywilnego. Urzędnik będzie mógł zatem uznaniowo rozstrzygać co do udowodnienia przez stronę adresu drugiej z osób w związku partnerskim. Co więcej, poprzez dalsze odesłanie do art. 177 k.p.c., którego nie wyłącza projekt ustawy, jak się zdaje urzędnik będzie mógł również wedle własnego uznania zawiesić postępowanie w sprawie w przypadku braku terminowego wskazania adresu zamieszkania adresata oświadczenia. Wątpliwe jest jednak w jakim trybie miałyby tego dokonać, w jaki sposób strona składająca oświadczenie miałyby się od takiego rozstrzygnięcia odwołać (k.p.c. przewiduje w takiej sytuacji uprawnienie do złożenia zażalenia), a także czy i w jakim trybie w następstwie upływu terminu kierownik USC miałyby umorzyć takie postępowanie. Jeżeli takie uprawnienia nie mieszczą się w zakresie „odpowiedniego stosowania” wymienionych przez autorów projektu przepisów k.p.c., winno to być określone szczegółowo i w sposób niebudzący wątpliwości. Praktyka zawodowa autorek opinii pozwala wierzyć, że pozostawienie tak istotnych wątpliwości do praktycznego rozstrzygnięcia kierownikom USC nie

doprowadzi do jednolitego stosowania przepisów i równego traktowania jego adresatów.

60. Rozwiązanie powyższe jest również o tyle niekorzystne dla osób składających oświadczenie o rozwiązaniu związku partnerskiego, że kierownik USC z uwagi na swoje uprawnienia i strukturę organizacyjną USC ma możliwość skutecznego i szybszego aniżeli ww. osoba, ustalenia adresu zamieszkania drugiej z osób pozostających w związku partnerskim.

61. Stanowczy sprzeciw budzi także obciążenie wynikającymi z powyższego obowiązku kosztami komorniczymi osoby składającej oświadczenie o rozwiązaniu związku partnerskiego. Godzi się również zauważyć, że brak jest w projektowanych ustawach przepisów czy też odesłania do właściwych przepisów w kwestii wysokości kosztów komorniczych w przypadku doręczenia komorniczego, tego, kto ponosi końcowo ww. koszty, ewentualnego zwolnienia adresata przepisu z opłaty za czynności komornicze czy wreszcie możliwości zaskarżenia decyzji w tym przedmiocie.

Art. 3 - ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych

62. W naszej ocenie zawarta tu propozycja, by w kwestii prawa do pochówku ograniczyć się wyłącznie do poszerzenia kręgu osób mających to prawo o drugą osobę w związku partnerskim stanowi niewykorzystaną szansę na dostosowanie obecnych regulacji do nowych warunków społecznych. Ustawowe wyliczenie podmiotów powiązanych węzłem małżeńskim/partnerskim i ich członków rodzin opiera się na założeniu, że to rodzina może być wyłącznie zainteresowana by pożegnać osobę zmarłą, zorganizować jej pogrzeb i zadbać o miejsce pochówku. Tymczasem obecnie stosunki społeczne wskazują na wzrost znaczenia w życiu wielu osób więzi przyjacielskich, niesformalizowanych i innych bliskich relacji z osobami niespokrewnionymi. Nierzadko, co wynika również z doświadczeń naszych organizacji, relacje z tymi osobami są traktowane jako ważniejsze i bliższe niż relacje z tradycyjnie rozumianą rodziną. Wielokrotnie zdarzało nam się prowadzić poradnictwo prawne dla osób należących do społeczności LGBT+, które nie utrzymywały kontaktów z krewnymi, nie były też w stałych związkach i wyrażały chęć i wolę by o ich pochówku mogły decydować osoby, które realnie są im bliskie i które nie należą do grona krewnych. Z tego powodu uważamy za wskazane, by nowelizacja ustawy dotycząca prawa pochówku przyznała pierwszeństwo tego prawa dla osoby wskazanej w testamencie przez spadkodawcę, a dopiero w drugiej kolejności, w razie braku testamentu lub

braku wyraźnego wskazania takiej osoby w testamencie, przyznawała prawo pochówku enumeratywnie wskazanym członkom rodziny.

Art. 5 - Kodeks rodzinny i opiekuńczy

63. Wyrażamy wątpliwość co do proponowanego brzmienia art. 13a § 1 k.r.o. Uważamy, że takie sformułowanie może rodzić wątpliwości czy osoby pozostające w związku partnerskim będą mogły zawrzeć małżeństwo. Warto rozważyć dookreślenie, że przeszkodą do zawarcia małżeństwa jest pozostawanie w związku z partnerskim z inną osobą niż przyszły małżonek.

Art. 11 - Kodeks pracy - oraz art. 77 - ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa

64. Projektowane zmiany w Kodeksie pracy jedynie częściowo dostrzegają możliwość wystąpienia rodzin, w których tylko jedno z rodziców jest uznane, a drugie jest tzw. rodzicem społecznym, pozostającym z drugim z rodziców w związku partnerskim. Rodzic społeczny, choć jest obecny w życiu dziecka i funkcjonowaniu rodziny, nie jest formalnie rodzicem dziecka w świetle prawa, które nie dopuszcza uznania, że dziecko może mieć dwoje rodziców tej samej płci.

65. Przepisy ustawy wprowadzającej nie zmieniają w tym zakresie uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, o których mowa w dziale ósmym Kodeksu pracy. Prowadzić to może w ocenie opiniujących do nierównego traktowania rodziców wychowujących dzieci w związku partnerskim w zależności od możliwości prawnego uznania osoby, która nie urodziła dziecka, formalnie za jego rodzica. Wskutek takiego rozwiązania jedynie jedno z rodziców faktycznie sprawujących opiekę nad dzieckiem będzie mogło skorzystać z uprawnień, których celem jest nie tylko podział obowiązków związanych z rodzicielstwem i opieką nad wymagającym jej dzieckiem, ale również spędzenie z nim czasu i budowanie z nim więzi. Przykładowo, w przypadku urodzenia dziecka przez osobę pozostającą w jedнопłciowym związku partnerskim matka społeczna nie będzie mogła skorzystać z urlopu ojcowskiego, którym przy rodzicielstwie różнопłciowym przysługuje drugiemu rodzicowi. Co do zasady nie będzie mogła również skorzystać z urlopu rodzicielskiego, dostępnego w większości przypadków dla formalnie uznanych rodziców. Znacząco ogranicza to możliwość partycypowania w życiu dziecka i współdziałania dla dobra rodziny drugiego rodzica. Problem ten mogłoby

rozwiązać przyjęcie, że rodzicami dziecka mogą być dwie osoby tej samej płci, a ich uprawnienia nie będą różnić się z uprawnieniami rodziców różnej płci - jednak mając na uwadze, że projektodawcy nie zdecydowali się na wprowadzenie takiego rozwiązania, uznanie rodzica społecznego za równego rodzicowi, który nie urodził dziecka (przy rodzicach różnej płci) mogłoby choć w pewnym stopniu polepszyć sytuację rodziców społecznych.

66. Korespondujące z powyższymi problemy obecne są również w zakresie projektowanych zmian odnoszących się do ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa (w szczególności w odniesieniu do zasiłku macierzyńskiego).

Art. 187 - ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności

67. W naszej ocenie znowelizowane brzmienie art. 20 ust. 1a ustawy nie jest czytelne - czy w przypadku, gdy osoba, z którą biorczyni jest w związku partnerskim, nie jest mężczyzną i nie składa oświadczenia, o którym mowa w art. 75[1] § 1 k.r.o., oświadczenie to składa osoba trzecia, czy też nie jest ono składane w ogóle. Z proponowanego brzmienia przepisu wynikać może, że istnieje w takim przypadku *osoba składająca oświadczenie*, która nie jest jednocześnie drugą osobą w związku partnerskim (która *także* ma złożyć oświadczenie). W naszym przekonaniu umożliwienie korzystania z dawstwa przez osoby tej samej płci pozostające w związku partnerskim jest potrzebne, jednak rozumienie przepisu zakładające uznanie ojcostwa osoby trzeciej byłoby nie do pogodzenia z godnością i ochroną prawa do życia rodzinnego osób pozostających w związku partnerskim.

Zmiany w zakresie prawa podatkowego

68. Z perspektywy prawa podatkowego należy zauważyć, że rejestrowany związek partnerski to projektowana instytucja nowa dla prawa polskiego, odrębna od małżeństwa. Mogą zaistnieć sytuacje indywidualnych rozstrzygnięć organów podatkowych lub sądów administracyjnych, w których osoby pozostające w rejestrowanym związku partnerskim będą traktowane mniej korzystnie niż małżonkowie. Takie rozstrzygnięcia zapadały już w odniesieniu do osób będących w związkach nieformalnych (por. interpretacja indywidualna prawa podatkowego wydana przez Dyrektora Izby Skarbowej w Katowicach nr IBPB-1-3/4510-128/15/AW z 28 sierpnia 2015 r., zgodnie z którą podatnik CIT może zaliczyć do kosztów uzyskania przychodu wydatki na udział w imprezie integracyjnej pracownika oraz osobę towarzyszącą będącą członkiem rodziny

pracownika, zaś nie stanowią kosztów uzyskania przychodów wydatki na udział w imprezie firmowej osoby towarzyszącej nie będącej członkiem rodziny pracownika, np. pozostającej we wspólnym pożyciu z pracownikiem).

69. Zagadnieniem budzącym obecnie wątpliwości podatników, organów podatkowych oraz sądów administracyjnych, a dotyczącym małżonków (por. niedawne pytanie prejudycjalne skierowane do TS UE postanowieniem WSA we Wrocławiu z 28 grudnia 2023 r. sygn. I SA/Wr 92/23, co do statusu jako osoby prowadzącej samodzielnie działalność gospodarczą każdego ze współdziałających małżonków), mogą odpowiadać analogiczne zagadnienia dotyczące osób pozostających w związkach partnerskich, co nie oznacza, że będą one rozstrzygane w ten sam sposób. W praktyce interpretacyjnej organów Krajowej Administracji Skarbowej może się także pojawić zróżnicowanie w zależności od tego, czy osoby w związku partnerskim pozostają we wspólności majątkowej partnerskiej czy też nie.

70. W naszej ocenie wprowadzenie nowej instytucji rejestrowanego związku partnerskiego (zamiast nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rozszerzającej możliwość zawarcia małżeństwa na dwie osoby tej samej płci) przyczyni się do wzrostu skomplikowania systemu podatkowego w Polsce, co należy ocenić negatywnie.

71. Jednocześnie negatywnie oceniamy brak jakichkolwiek przepisów przejściowych, które pozwalałyby na ponowne przyjrzenie się sytuacjom, gdy osoby pozostające w wieloletnim związku musiały zapłacić podatek od spadków w przypadku dziedziczenia po zmarłym partnerze czy partnerce. Taka sytuacja jest m.in. przedmiotem skargi do ETPCz m.in. w sprawie *Meszkes v. Polska* (skarga nr 11560/19). Uważamy, że ustawa powinna przewidywać możliwość wznowienia postępowań dotyczących podatku od spadków i darowizn w sytuacji, gdy spadkobiercą była osoba pozostająca w związku faktycznym z osobą tej samej płci, która złożyła wniosek o umorzenie zaległości podatkowej lub zaskarżyła decyzję ustalającą wymiar podatku, powołując się na swój bliski związek ze spadkodawcą.

Art. 35 - ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych ("ustawa o PIT")

art. 2 ustawy o PIT

72. Projekt przewiduje, by w przypadku podatników pozostających w rejestrowanych związkach partnerskich pozostających we wspólności majątkowej partnerskiej wyłączyć spod opodatkowania PIT świadczenia na zaspokojenie potrzeb osób pozostających w rejestrowanym związku partnerskim - analogicznie do obecnego uregulowania tej kwestii w odniesieniu do małżonków (art. 2 ust. 1 pkt 7 ustawy o PIT). Rozwiązanie to należy ocenić negatywnie, gdyż w sposób różnicuje sytuację podatników w zależności od ustroju majątkowego partnerskiego, co nie ma żadnego uzasadnienia. Zaznaczamy, że ww. przepis ustawy o PIT stał się przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Finansów, krytycznie różnicowanie sytuacji podatników w zależności od tego, czy pozostają w ustroju majątkowym małżeńskim wspólności majątkowej czy też rozdzielności majątkowej. Wpływ projektowanego rozwiązania na podatników będących w związku partnerskim potencjalnie może być większy niż wpływ analogicznego przepisu odnoszącego się do małżonków, gdyż rozdzielność majątkowa będzie w myśl projektu domyślnym ustrojem majątkowym dla związków partnerskich.

art. 26ea ustawy o PIT

73. Powyższy przepis ustawy o PIT reguluje zwrot gotówkowy dla podatników korzystających z ulgi badawczo-rozwojowej, którzy w roku rozpoczęcia działalności ponieśli stratę lub osiągnęli dochód niższy od kwoty przysługującego za ten rok odliczenia określonego w art. 26e ust. 1 ustawy o PIT. Możliwość uzyskania zwrotu zgodnie z obecnym brzmieniem ustawy jest wyłączona w pewnych sytuacjach wcześniejszego prowadzenia działalności gospodarczej przez tego podatnika lub przez jego małżonka, jeśli istniała między nimi wspólność majątkowa.

74. Projektowane brzmienie art. 26ea ust. 4 ustawy o PIT, tj. *“Przepisu ust. 1 nie stosuje się do podatnika rozpoczynającego prowadzenie działalności gospodarczej, który w roku rozpoczęcia tej działalności, a także w okresie dwóch lat, licząc od końca roku poprzedzającego rok jej rozpoczęcia, prowadził działalność gospodarczą samodzielnie lub jako wspólnik spółki niebędącej osobą prawną lub działalność taką prowadził małżonek tej osoby albo druga osoba w związku partnerskim, jeżeli między małżonkami istniała w tym czasie wspólność majątkowa”* pomija sytuację wspólności ustawowej partnerskiej. W konsekwencji z odliczenia, o którym mowa w art. 26ea ust. 1 ustawy o PIT, nie będzie mógł skorzystać podatnik, który pozostaje w związku partnerskim z drugą osobą, która prowadziła działalność gospodarczą samodzielnie lub jako wspólnik spółki niebędącej osobą prawną w roku rozpoczęcia działalności gospodarczej przez podatnika lub okresie dwóch lat licząc od końca roku poprzedzającego rok

jej rozpoczęcia – niezależnie od ustroju majątkowego osób w związku partnerskim, podczas gdy takie ograniczenie będzie dotyczyło jedynie małżonków, między którymi istniała w tym czasie wspólność majątkowa. Rekomendowane brzmienie przepisu mogłoby być analogiczne do art. 35 pkt 44 projektu ustawy Przepisy wprowadzające ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich: „jeżeli między odpowiednio małżonkami albo osobami w związku partnerskim istniała w tym czasie wspólność majątkowa”.

Art. 108 - ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (ustawa o VAT)

art. 48 ustawy o VAT

75. Obecne brzmienie art. 48 ust. 1 i 2 ustawy o VAT przewiduje zwolnienie dla transakcji importu rzeczy osobistego użytku należących do osoby przenoszącej miejsce zamieszkania z państwa spoza UE do Polski w związku z zawarciem związku małżeńskiego oraz importu prezentów zwyczajowo ofiarowanych w związku z zawarciem związku małżeńskiego. Projekt ustawy przewiduje wprowadzenie analogicznego zwolnienia dla transakcji importu w przypadku zawarcia związku partnerskiego. Proponowane brzmienie art. 48 ust. 4 ustawy o VAT określającego warunki skorzystania ze zwolnienia, tj. “Towary, o których mowa w ust. 1 i 2, podlegają zwolnieniu od podatku, jeżeli zostały zgłoszone do procedury dopuszczenia do obrotu przed upływem 4 miesięcy od dnia zawarcia związku małżeńskiego albo związku partnerskiego przez osobę uprawnioną do zwolnienia od podatku i jeżeli osoba ta przedstawiła dokument potwierdzający zawarcie związku małżeńskiego”, nie uwzględnia możliwości przedstawienia dokumentu potwierdzającego zawarcie związku partnerskiego, co w praktyce uniemożliwiłoby skorzystanie ze zwolnienia.

Art. 65 - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny

76. Proponowane brzmienie nowelizowanego art. 206 Kodeksu karnego budzi nasze wątpliwości z uwagi na projektowaną możliwość zawarcia małżeństwa przez osoby pozostające w związku partnerskim. Dlatego postulujemy w sposób jednoznaczny zapewnienie, że osoby pozostające w związku partnerskim zawierające ze sobą małżeństwo nie popełnią przestępstwa bigamii.

Art. 129 - ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin

77. Proponowane zmiany wydają się ograniczać jedynie do poszerzenia uprawnień dotyczących członków rodzin na osobę pozostającą w związku partnerskim. Jednocześnie wydaje się, że pominięte zostały istotne i występujące w praktyce sytuacje, a sama treść proponowanej legislacji nie uwzględnia standardu wynikającego z wyroku TSUE w sprawie *Coman v. Rumunia* (C-673/16).

78. W szczególności wydaje się, że osoby, które zdecydują się zawrzeć związek małżeński według prawa innego państwa członkowskiego UE, gdzie jedna z osób wstępujących w związek małżeński nie posiada obywatelstwa kraju należącego do UE, wciąż będą borykać się z problemem dotyczącym prawa pobytu członków/członkiń ich rodzin. W praktyce naszych organizacji niezwykle często udzielamy porad prawnych osobom, które chcą zawrzeć związek małżeński z obywatelami państw pozaunijnych, w szczególności osobami z obywatelstwem białoruskim, ukraińskim. Wiele ich trudności związane jest z tym, że ich małżonek/małżonka nie uzyska nawet prawa pobytu lub uzyskanie go będzie trudne i będzie obejmowało konieczność argumentowania w oparciu o sprawę *Coman v. Rumunia*.

79. Sytuacji tych osób nie rozwiąże sama możliwość złożenia oświadczenia o chęci, by ich związek małżeński wywoływał skutki prawne równoważne z zawarciem związku partnerskiego. Po pierwsze w momencie przyjazdu do Polski po zawarciu małżeństwa może powstać kwestia podstawy prawnej pobytu małżonka/przyszłego partnera czy partnerki. Po drugie wprowadzenie instytucji związków partnerskich stawia wiele osób tej samej płci, które już zawarły związek małżeński, przed dylematem czy zgodzą się na złożenie oświadczenia o wywieraniu przez ich małżeństwo skutków prawnych równoważnych z zawarciem związku partnerskiego, co jest już teraz postrzegane jako symboliczna degradacja. W sytuacji, gdy osoby te mają wspólne dzieci, sytuacja jeszcze bardziej się komplikuje.

80. Z tego względu uważamy, że nowelizacja wskazanej w tym punkcie ustawy powinna przyznać *explicite* przynajmniej uprawnienia do pobytu dla osób tej samej płci pozostających w małżeństwie zawartym ze sobą zgodnie z prawem innego niż Rzeczpospolita Polska państwa.

Art. 177 - ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach

81. Podkreślamy, że poniższa uwaga zostaje złożona bez odnoszenia się do samej logiki tego jak funkcjonuje w Polsce prawo związane z cudzoziemcami, w tym przyznawaniem prawa pobytu. Organizacje, które chronią prawa człowieka i którym bliska jest idea interseksjonalności, mają wiele zastrzeżeń dotyczących tego jak Rzeczpospolita Polska odnosi się do osób niemających polskiego obywatelstwa. Złożenie poniższej uwagi nie oznacza więc wyrazu bezkrytycznego przyjęcia rozwiązań aktualnie obowiązujących w ustawie o cudzoziemcach.

82. Zwracamy uwagę na proponowane brzmienie art. 195 ust. 1 pkt 4. W naszej ocenie przepis ten jest niejasny co do tego, od którego momentu liczony będzie przewidziany w przepisie termin 3 lat lub 2 lat pozostawania w związku małżeńskim lub związku partnerskim z obywatelem polskim. Wiele osób tej samej płci pozostaje lub będzie pozostawało w przyszłości w związku małżeńskim (opisanym w ustawie głównej jako "pozostające w małżeństwie w zawartym ze sobą, zgodnie z prawem innego niż Rzeczypospolita Polska państwa"). Wątpliwości dotyczą więc tego jak liczyć rozpoczęcie biegu terminu w przypadku osób, które już pozostają w związkach małżeńskich. Pozostaje niejasne czy termin ten będzie liczony dopiero od momentu zarejestrowania tego związku jako partnerskiego w Polsce, czy od momentu zawarcia małżeństwa w innym kraju.

83. Jednocześnie rekomendujemy, by termin ten był liczony od dnia zawarcia małżeństwa zgodnie z prawem innego niż Polska państwa.

Inne - kwestie nieuregulowane, braki

84. Jak wskazano wyżej, negatywnie oceniamy pomijanie przez projekty możliwości przysposobienia dziecka przez osobę pozostającą w związku partnerskim z jego rodzicem. Projektowane zmiany nie zawierają również zmiany art. 115 § 1 k.r.o., który umożliwia przysposobienie wspólne wyłącznie małżonkom. Mając na uwadze, że problem ten w mniejszym stopniu dotyczy osób pozostających w związku różnopłciowym, które mają możliwość zawarcia małżeństwa, ograniczenie to uderza przede wszystkim w osoby w związkach jednopłciowych i jest w naszej ocenie wyrazem dyskryminującej retoryki kwestionującej kompetencje rodzicielskie osób nieheteronormatywnych.

85. Wydaje się, że konsekwencją przyjętej przez autorów i autorki projektów ustaw optyki jest nieuwzględnienia osób wychowujących dziecko osoby partnerskiej (niebędących jego rodzicem lub opiekunem) jako osoby samodzielnie wychowujące dziecko w art. 135 zmieniającym ustawę z dnia 8 września 2006 r. o finansowym wsparciu rodzin i innych osób w nabywaniu własnego mieszkania.

86. Art. 165 projektu ustawy wprowadzającej nie przewiduje nowelizacji art. 41 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zatem osoby pozostające w związku partnerskim nie będą mogły tworzyć rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. W naszej ocenie, nie ma żadnego uzasadnienia związanego np. z ochroną dobra dziecka dla pozbawienia związków partnerskich tej możliwości, a różnicowanie także w tym aspekcie małżeństw i związków partnerskich w konsekwencji stanowi kolejny przykład systemowej dyskryminacji związków osób tej samej płci i podważania ich kompetencji rodzicielskich na poziomie samej ustawy.

87. Niejasny pozostaje status osób tej samej płci, które zawarły związek małżeński według prawa innego niż polskie. Jeśli osoby te nie zdecydują się na złożenie oświadczenia, by ich związek małżeński wywoływał skutki związku partnerskiego, pozostaną w swoistym *limbo*, dużej niejasności ich sytuacji. W szczególności niejasny pozostaje ich stan cywilny (czy są osobami stanu wolnego? Czy mogą zawrzeć związek małżeński lub partnerski w Polsce z inną osobą?). Brak jest też całej gamy rozwiązań, które pozwoliłyby takim osobom uzyskać rozwiązanie małżeństwa. W zdecydowanej większości przypadków osoby takie wyjeżdżały za granicę celowo by zawrzeć małżeństwo z drugą osobą, nie posiadały tam miejsca zamieszkania czy pobytu. W takich sytuacjach obowiązuje polska jurysdykcja krajowa wyłączna, zaś polskie sądy odmawiają udzielenia rozwodu - czy to przy zastosowaniu prawa obcego czy polskiego. Co więcej, niejasny pozostaje wpływ rozwiązania związku partnerskiego na zawarte już wcześniej małżeństwo - czy w takiej sytuacji osoby, których związek małżeński dalej formalnie istnieje, będą musiały dodatkowo starać się o rozwód? Pozostaje również kwestia stanu cywilnego tych osób. W przypadku wyjazdu do krajów, które wprowadziły równość małżeńską, osoby te traktowane będą jako małżonkowie, jednak jedyne zaświadczenie o stanie cywilnym jakie uzyskają w Polsce będzie wskazywało na pozostawanie w związku partnerskim. Powoduje to bardzo duży chaos prawny i niepewność co do stanu cywilnego tych osób, których nie rozwiązuje zaproponowana przez legislatorów instytucja uznania skutków zawartego małżeństwa w ograniczonym zakresie.

IV. Podsumowanie

88. Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji związku partnerskiego będzie stanowić wykonanie przez Polskę obowiązku wynikającego z orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wprowadzenia związków partnerskich cieszy się również znaczącym poparciem społecznym, które z roku na rok rośnie. Niewątpliwie, zapewnienie minimalnych gwarancji poprzez wprowadzenia związków partnerskich przełoży się na bezpieczeństwo wielu tysięcy par, jednakże, raz jeszcze pragniemy podkreślić, że jedynie wprowadzenie równości małżeńskiej i umożliwienie zawierania małżeństw przez pary osób tej samej i różnej płci, gwarantuje wypełnienie przez Polskę jej konstytucyjnych obowiązków. Wprowadzenie związków partnerskich przy jednoczesnym uniemożliwianiu zawarcia i uznania zawartych za granicą małżeństw osób tej samej płci i różnicowanie w wyżej opisany sposób tych dwóch instytucji będzie nadal dyskryminujące dla osób LGBT+.

89. Mając na względzie wszystkie powyższe uwagi, nasze wątpliwości budzi również to, czy ustawa w proponowanym kształcie zrealizuje swoje cele, wskazane w uzasadnieniu projektu ustawy. W szczególności, wątpliwe jest, czy instytucja rejestrowanego związku partnerskiego w formie wynikającej z treści projektów ustaw rzeczywiście odpowie na potrzeby społeczne oraz „wyzwania, związane ze zmieniającym się społeczeństwem, modelem rodziny, demografią, stylem życia”. Prawdą jest, że polskie społeczeństwo się zmienia i staje się bardziej akceptujące, popierając związki partnerskie, które od lat funkcjonują w większości krajów Unii Europejskiej. Niektóre regulacje dotyczące m.in. kwestii majątkowych, dziedziczenia czy rozwiązań podatkowych, mogą pozytywnie wpłynąć na poczucie bezpieczeństwa części par osób tej samej płci, zwłaszcza tych nieposiadających i nieplanujących dzieci. Jednakże, nie mamy wątpliwości, że projekty ustaw nie spełnią oczekiwań wszystkich osób i rodzin, wprowadzając minimalne i fragmentaryczne regulacje.

90. W uzasadnieniu wskazano także, że ustawa stanowić będzie „uznanie zagwarantowanej w Konstytucji RP przyrodzonej godności i równości wszystkich obywateli wobec prawa”. W ocenie organizacji, wejście w życie ustawy o związkach partnerskich nawet z uwzględnieniem proponowanych poprawek, doprowadzi do sytuacji, w której pary osób różnej płci będą mogły sformalizować swój związek zarówno poprzez zawarcie związku partnerskiego, jak i małżeństwa, a dla par osób tej samej płci, dostępny będzie jedynie związek partnerski. W sytuacji, w której dla części społeczeństwa małżeństwa nie będą

dostępne, nie sposób mówić o równości wszystkich obywateli i obywaterek wobec prawa, o czym wspomniano w niniejszej opinii.

91. Trudno również się zgodzić, że instytucja związku partnerskiego w projektowanym kształcie w pełni zrealizuje międzynarodowe zobowiązania i zalecenia dotyczące niedyskryminacji i poszanowania godności i prawa do życia prywatnego każdej osoby. Wydaje się, że instytucja związku partnerskiego w projektowanej formie nie spełni w pełni wytycznych przygotowanych przez Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych w październiku 2024 roku. Zgodnie z nimi, Polska powinna uchwalić przepisy dotyczące związków partnerskich, które zagwarantują parom jedнопłciowym takie same prawa jak parom różнопłciowym, w tym również w zakresie rodzicielstwa i uznania ich dzieci. Wejście w życie ustaw w projektowanej formie nie zagwarantuje parom jedнопłciowym tych samych praw. Na konieczność wprowadzenia nie tylko związków partnerskich, ale również uregulowania sytuacji prawnej zwrócono uwagę chociażby w rekomendacjach Rzecznika Praw Obywatelskich z 2019 roku. Brak jakiegokolwiek uznania i zabezpieczenia dzieci wychowywanych przez osoby tej samej płci, istotne różnice pomiędzy instytucją małżeństwa i związku partnerskiego nie pozwalają uznać, że Polska przyjmując związki partnerskie w pełni zrealizuje powyższą rekomendację.

92. **Chcemy podkreślić, że proponowane rozwiązanie, utrwalające zamknięcie instytucji małżeństwa i uznania już istniejących więzi małżeńskich między osobami tej samej płci, stanowi jednoznaczny sygnał ze strony państwa, iż traktuje osoby nieheteronormatywne jako gorsze, niebędące takimi samymi ludźmi jak osoby heteroseksualne.** Niechęć do uznania więzi rodzicielskich osób w związkach tej samej płci z ich dziećmi również wysłał sygnał do samych osób ze społeczności LGBT+ oraz do innych obywateli i obywaterek, że rodzice tej samej płci mogą w jakiś sposób zagrażać swoim dzieciom czy tworzyć rodziny gorsze. Jest to utrwalanie na poziomie ustawowym systemowej dyskryminacji osób LGBT+.

93. Jest dla nas oczywiste, że decyzja, by zmienić kilkaset ustaw zamiast jednej, jest uwarunkowana politycznie i wynika z kalkulacji dotyczących szans na wprowadzenie jakichkolwiek formalnych gwarancji dla par jedнопłciowych. Również w naszej społeczności wiele osób liczy na wprowadzenie przynajmniej tej proponowanej ustawy - ich życie dzieje się teraz, a brak choć minimalnych form zabezpieczeń jest poważnym utrudnieniem oraz budzi wiele obaw o przyszłość. Nie zmienia to faktu, że przystąpienie do przedstawienia uwag do proponowanych ustaw wymaga zaakceptowania czytelnej na poziomie samej ustawy dyskryminacji i wykluczenia. Kolejny raz społeczność osób LGBT+

proszona jest o zrozumienie, że nie nadszedł jeszcze moment na uznanie pełni jej człowieczeństwa. Jest to uwłaczające godności, nawet jeśli legislatorom towarzyszą dobre intencje.

Opinia została sporządzona wspólnie przez (kolejność alfabetyczna): adw. Dorotę Dudek Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego, apl. adw. Zuzannę Ganczewską, adw. Karolinę Gierdał Stowarzyszenie Lambda Warszawa, adw. Justynę Jezierską Miłość Nie Wyklucza, Annamarię Linczowską Kampania Przeciw Homofobii, adw. Marka Urbaniaka Stowarzyszenie Lambda Warszawa

Sygnatariusze opinii:

1. Olsztyński Marsz Równości (Olsztyn)
2. Stowarzyszenie Tęczówka (Katowice)
3. Marsz Równości w Katowicach (Katowice)
4. Marsz Równości w Rzeszowie (Jakub Gawron)
5. Atlas Nienawiści (Jakub Gawron)
6. Stowarzyszenie Lambda Szczecin (Andrzej Witczak, Nikoletta Nadarzewska, Irys Barda, Łukasz Lanica, Mikołaj Starzyński)
7. Fundacja Wolontariat Równości / Parada Równości (Warszawa)
8. Stowarzyszenie Queerowy Maj (Kraków)
9. Fundacja Równość.org.pl (Kraków)
10. Stowarzyszenie Grupa Stonewall (Poznań)
11. Stowarzyszenie Kultura Równości (Wrocław)
12. Kolektyw Queer nad Odrą (Słubice)
13. Stowarzyszenie na rzecz osób LGBT "Tolerado" (Gdańsk)
14. Fundacja Lesbikon im. Gochy Pawlak